

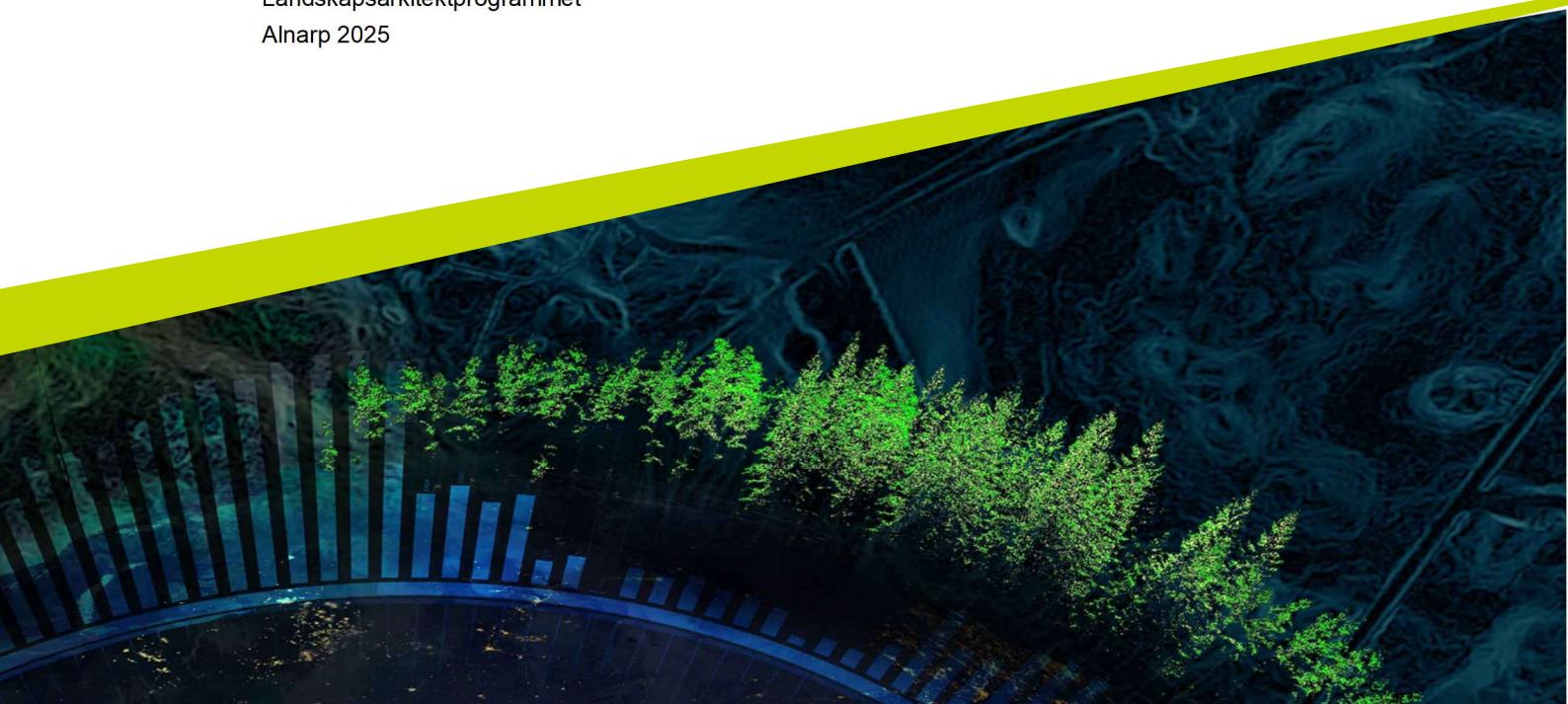

Lekens landskap

Attraktionskraften i naturlika lekmiljöer och deras roll som alternativ till traditionella lekplatser

Emilia Rodriguez

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2025

Lekens landskap: Attraktionskraften i naturlika lekmiljöer och deras roll som alternativ till traditionella lekplatser

The landscape of play: The attractiveness of natural play environments and their role as alternatives to traditional playgrounds

Emilia Rodriguez

Handledare: Linnéa Fridell, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur
Kurskod: Ex0845
Program: Landskapsarkitekturprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2025
Nyckelord: Naturlika lekmiljöer, lekplatser, lekvärde, miljöerbjudanden

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

I och med att barnkonventionen blev svensk lag har uttrycket 'barnets bästa' blivit ett centralt begrepp i alla beslutsfattande processer. Detta gäller även inom landskapsarkitektur. Alla projekt som landskapsarkitekter tar sig an ska förhålla sig till barnkonventionen och därmed också 'barnets bästa'. Detta blir extra viktigt vid planeringen av miljöer som är speciellt dedikerade för just barn, så som lekplatser.

För att kunna mäta hur givande en lekplats är för barn finns begreppet lekvärde. Lekvärdet analyseras med hjälp av olika analysverktyg. De kvaliteter som oftast bidrar till ett högt lekvärde i dessa analyser är vegetation, lösa material, varierande topografi, utrustning, platsens kontext samt mötesplatser och rumslighet. Baserat på dessa kvaliteter har ett alternativ till den traditionella lekplatsen i detta arbete utvärderats. Nämligen naturlika lekmiljöer.

Naturlika lekmiljöer är ett alternativ till den traditionella lekplatsen som kan uppfylla alla kriterier för ett högt lekvärde, samtidigt som de är helt naturbaserade. Detta innebär att barnen som använder den naturlika lekplatsen upplever ett likställt lekvärde mot det som finns på traditionella lekplatser, samtidigt som de får vistas i en naturlig miljö och ta del av fördelarna som medföljer denna miljötyp.

Nyckelord: Naturlika lekmiljöer, lekplatser, lekvärde, miljöerbjudanden

Abstract

Since the Convention on the Rights of the Child became Swedish law, the expression 'the best interests of the child' has become a central concept in all decision-making processes. This also applies to landscape architecture. All projects that landscape architects undertake must relate to the Convention on the Rights of the Child and thus also to 'the best interests of the child'. This becomes especially important when planning environments that are specifically dedicated to children, such as playgrounds.

In order to be able to measure how rewarding a playground is for children, there is the concept of play value. Play value is analyzed by using various analysis tools. The qualities that most often contribute to a high play value in these analyses are vegetation, loose parts, varying topography, equipment, the context of the site, as well as places for social interactions and spatiality. Based on these qualities, an alternative to the traditional playground has been evaluated in this work. Namely, nature-like play environments.

Nature-like play environments is an alternative to the traditional playground that can meet all the criteria for a high play value, while being completely nature-based. This means that the children who use the nature-like playground experience an equal play value to that found in traditional playgrounds, while at the same time being able to stay in a nature-like environment and take advantage of the benefits that come with this type of environment.

Keywords: Nature-like play environments, playgrounds, play value, affordances

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Bakgrund.....	5
1.2	Definition av begrepp	7
1.3	Frågeställningar	9
1.4	Målsättning och syfte	9
1.5	Metod och material	9
2.	Resultat	10
2.1	Värdering av lekplatser	10
2.1.1	Woolley och Lowes värderingsverktyg	10
2.1.2	Schneiders och Janssons analysverktyg för lekplatser (ALM)	11
2.2	Lekplatsers attraktionskraft	13
2.3	Miljöerbjudanden på lekplatser	14
2.4	Analys av analysverktygen, lekplatsers attraktionskraft och miljöerbjudanden	15
2.4.1	Vegetation	15
2.4.2	Lösa material	16
2.4.3	Varierande topografi	16
2.4.4	Utrustning.....	17
2.4.5	Kontext.....	17
2.4.6	Mötesplatser och rumslighet.....	18
3.	Diskussion	19
3.1	Naturlik lekmiljö som begrepp.....	19
3.2	Kvaliteterna och dess möjlighet att uppnås i naturlika lekmiljöer	19
3.2.1	Vegetation.....	19
3.2.2	Lösa material	20
3.2.3	Varierande topografi	20
3.2.4	Utrustning.....	20
3.2.5	Kontext.....	22
3.2.6	Mötesplatser och rumslighet.....	22
3.3	Säkerhet och trygghet på traditionella lekplatser och i naturlika lekmiljöer	24
4.	Avslutning.....	25
4.1	Slutsats	25
4.2	Metodreflektion.....	25
4.3	Förslag på vidare forskning.....	26
5.	Referenslista.....	27

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Barnkonventionen har sedan januari 2020 varit svensk lag. I och med detta har 'barnets bästa' blivit en del i alla beslutsfattande processer. Regeringskansliet skriver i *Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter* (2019) att ” [...] när ett enskilt barn eller en grupp barn kommer att påverkas av ett beslut, måste beslutsprocessen innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet eller barnen” (Regeringskansliet 2019:55). Vuxnas planering av samhället påverkar barnen i hög grad, därför är det viktigt att de konsekvenser som planeringen får för barnen tas i beaktning.

Förutom att 'barnets bästa' har blivit något som behöver beaktas så nämns det också ett antal rättigheter som barn har. Enligt *Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter* har alla barn rätt till att utöva lek. Lek som begrepp är dock svårt att definiera. De flesta personer har en personlig uppfattning om vad lek är men denna kan se väldigt olika ut från person till person. Smith (2009), som är utvecklingspsykolog vid Londons universitet, menar att lek saknar ett självklart mål och syfte. Även om vuxna kan se ett syfte till lek och identifiera fördelar med att barn leker så är inte detta motivet bakom barns utövande av lek, utan barnen leker för att det är kul. Hade barn varit medvetna om effekterna som leken har på dess utveckling, och utövat leken för att utvecklas, hade det inte längre kunnat ses som lek. Till exempel tränar barn sin styrka och motoriska färdighet när de leker i en klätterställning på en lekplats, men det är inte träningen i sig som lockar barnen. Om barnen lekte i klätterställningen med syftet att bli starkare hade det snarare varit en fråga om träning och inte om lek (Smith 2009).

Som tidigare nämnts är det vuxnas ansvar att skapa ett samhälle där barnets bästa tas i beaktning. En del av detta är också att skapa platser där barn kan utöva sin rättighet till lek. Detta kan till exempel vara lekplatser, som i sin tur kan se ut på många olika vis. De kan till exempel bestå av klätterställningar, gungor, rutschkanor, sandlådor eller annan prefabricerad lekutrustning.

Utvecklingen av lekplatser startade på 1900-talet i samband med industrialiseringen. Som konsekvens av industrialismen växte städerna och trafiken ökade. Innan detta lekte barnen ofta på gatorna omkring sina hem, men till följd av den ökade trafiken, och inträdet av bilen, var gatan inte längre en lämplig plats för barnen att leka på. I stället skapades platser som var designade till just lek - det som vi idag kallar för lekplatser (Woolley & Lowe 2013).

De tidiga lekplatserna var dock inriktade på barnens fysiska utveckling och gav inte utrymme för utveckling av barnens intellektuella och sociala kunskaper, till skillnad från många av de lekplatser som finns idag (Woolley & Lowe 2013).

Dagens lekplatser strävar i stället efter att skapa ett högt lekvärde. Lekvärdet är ett sätt att bedöma lekplatsers kvalitet utifrån ett barnperspektiv (Wenger et al. 2024). För att bedöma lekvärdet finns ett antal värderingsverktyg (Jansson & Andersson 2018). Dessa verktyg kan, genom bland annat poängsystem, värdera lekplatsers lekvärde, och där med utvärdera hur givande miljön är för barn.

Rätten till lek är dock inte den enda som lyfts i *Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter* utan också barnets rätt till god hälsa. I lagen (2018:1197) lyfts det att detta både handlar om tillgången till sjukvård och ett preventativt arbete för att undvika att barn utsätts för skador och/eller utvecklar sjukdomar. Det lyfts även att miljöföroreningar ska tas i särskild beaktning.

Ett sätt att förebygga sjukdomar som uppstår av miljöföroreningar är vistelse i naturmiljö (Folkhälsomyndigheten 2024). Enligt rapporten från Folkhälsomyndigheten (2024) är barn mer känsliga för luftföroreningar än vuxna. En lösning på denna problematik är vegetation då denna kan användas för filtrering, deponering och blockering av luftföroreningar. Luftföroreningar kan deponeras på ytan av vegetation i urbana miljöer. En större yta av vegetation erbjuder en större yta för deponering av partiklar från luftföroreningar (Folkhälsomyndigheten 2024). En slutsats som kan dras av detta är att samhället kan förebygga luftvägssjukdomar hos barn i större utsträckning om grönskan i städerna ökar.

Folkhälsomyndigheten (2024) tar vidare upp vikten, och riskerna, av att barn exponeras för solljus. Barn löper större risk än vuxna för att drabbas av värmestress och att bränna sig till följd av exponering för UV-strålar. Att bränna sig vid upprepade gånger, framför allt som barn, kan leda till hudcancer (Folkhälsomyndigheten 2024). Folkhälsomyndigheten (2024) menar att vegetation, och framför allt träd, är ett sätt att förebygga att barn bränner sig och drabbas av värmestress. Genom att inkludera vegetation på lekplatser ges barnen möjlighet att leka i skuggan och där med minskas exponeringen för direkt UV-strålning.

Vidare har grönska och natur även påverkan på barns psykiska hälsa (Folkhälsomyndigheten 2024), som också är en del av barns rätt till god hälsa enligt *Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*. Folkhälsomyndigheten (2024) menar att den förbättrade hälsan som kommer med vistelse i gröna områden, och i naturmiljö, beror på den ökade fysiska aktiviteten och återhämtningen som denna typ av miljö bidrar till.

Sammantaget har en ökad grönska stor positiv påverkan på barns hälsa. På samma sätt som det är vuxnas ansvar att skapa lekmiljöer för barn, är det också vuxnas ansvar att tillgodose barn med gröna miljöer och natur för att förebygga sjukdomar. Detta arbete utreder huruvida naturlika lekmiljöer kan vara ett alternativ till lekplatser. Naturlika lekmiljöer skulle i så fall vara ett platseffektivt sätt att

uppfylla ett högt lekvärde. Dessutom skulle det möjliggöra för rätten till lek samt tillgodose gröna miljöer som kan ha en positiv inverkan på barns hälsa.

1.2 Definition av begrepp

Traditionella lekplatser

Definitionen av begreppet kommer i detta arbete att utgå från hur Coe et al. definierar det engelska begreppet “traditional playgrounds” i sin artikel *Children’s Physical Activity Levels and Utilization of a Traditional versus Natural Playground* (Coe et al. 2014). I artikeln definieras begreppet som en lekplats som består av prefabricerad lekutrustning, som till exempel rutschkanor, klätterställningar och gungor, och det är även det som detta arbete kommer att utgå ifrån (se figur 1 för exempel).

Figur 1. Foto av Skånelekan i Hjärup. Foto taget av Emilia Rodriguez 2025-03-11.

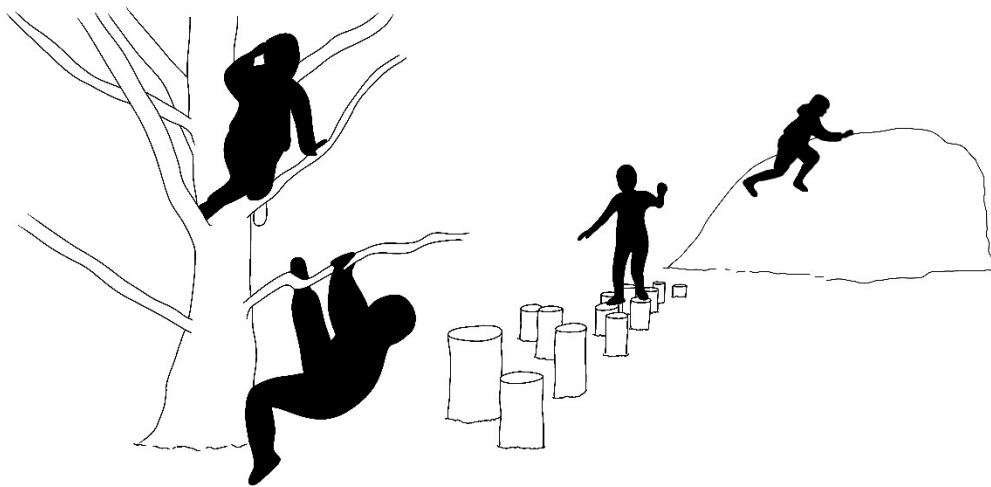
Naturlika lekmiljöer

Begreppets betydelse i arbetet grundar sig i min personliga uppfattning och definition. Inom ramen för detta arbete innebär naturlika lekmiljöer platser som är specifikt skapade för barn och lek, utan att bestå av den prefabricerade lekutrustningen som beskrivs i föregående stycke. Dessa miljöer är i stället uppbyggda med hjälp av vegetation, vatten eller andra naturelement (se figur 2). Det kan till exempel vara klätterträd, stubbar som barnen kan hoppa mellan eller stenar att klättra på. Inom detta arbete kan naturlika lekmiljöer vara både nyanlagda och omgestaltade miljöer.

Naturlika lekmiljöer, med den definition som används i detta arbete, kan på vissa sätt liknas med lekotoper. En lekotop är en typ av lekmiljö som är baserad på platsspecifika naturförhållanden och samtidigt ger utrymme för lek. I ett nummer

av Movium fakta beskrivs det att syftet med lekotoper är att “[...] skapa platser för lek som möter barns behov på naturens villkor” (Mårtensson et al. 2022). Även om naturlika lekmiljöer tar hänsyn till naturen och lekotoper tar hänsyn till barnens behov så är det kravställning och fokus som skiljer dem åt.

Naturlika lekmiljöer ställer inga krav på biologisk mångfald eller ekosystemtjänster. Naturlika lekmiljöer ställer barnperspektivet och lekvärdet först men är uppbyggda av naturelement i stället för traditionell lekutrustning. Lekotoper är i stället miljöer som fokuserar på både ekosystemtjänster och lekvärde, och skapar miljöer där dessa är sammanflätade (Beckman et al. 2022).

Figur 2. Skiss över element som kan ingå i en naturlig lekmiljö. Skiss gjord av Emilia Rodriguez 2025-04-14.

Lekvärde

Lekvärde - den svenska översättningen av engelskans *play value* - är ett annat ord för lekplatsens kvalitet ur ett barnperspektiv. En lekplats med ett högt lekvärde är av god kvalitet medan en lekplats med lågt lekvärde är av sämre kvalitet (Wenger et al. 2024).

Miljöerbjudanden

Miljöerbjudanden är ett begrepp som kommer från engelskans *affordances*. Detta begrepp myntades av den amerikanska psykologen Gibson år 1979 (Gibson 2014). Gibson beskriver att ”The affordances of the environment are what it offers to the animal [...]” (Gibson 2014:127). Det viktiga är alltså inte vad ett objekt är utan vad som går att göra med det, eller vilka kvaliteter de erbjuder.

1.3 Frågeställningar

- Vilka kvaliteter i lekmiljöer gör dem attraktiva och engagerande för barn?
- Vilka kvaliteter kan återfinnas i en naturlig lekmiljö?
- Utifrån vilka kvaliteter kan en naturlig lekmiljö ersätta den traditionella lekplatsen?

1.4 Målsättning och syfte

Syftet med arbetet är att problematisera den befintliga synen som finns på lekplatser och skapa ett underlag som kan användas vid planeringen av framtida lekmiljöer.

Målet med arbetet är att identifiera kvaliteter som bidrar till ett högt lekvärde på lekplatser genom att sammanställa och utvärdera två analysverktyg för lekvärde. Målet är vidare att utreda i vilken utsträckning som de identifierade kvaliteterna kan ersättas i en naturlig lekmiljö.

1.5 Metod och material

Metoden som används i arbetet är litteraturstudie. Data samlas in genom litteratur i form av avhandlingar, böcker, rapporter samt populärvetenskapliga och vetenskapliga artiklar. Insamlingen av litteratur sker med hjälp av SLU:s egen söktjänst *Primo*. Sökord som använts vid sökningar är "lek", "lekplatser" och "naturlika lekmiljöer", samt engelska översättningar av dessa begrepp. Genom att läsa abstractavsnitt och sammanfattningar väljs texter ut baserat på dess relevans för frågeställningarna i detta arbete. Vissa källor har även hittats genom referenser i andra arbeten.

Vid sökning av litteratur har flera analysverktyg av lekvärde hittats utöver de som tas upp i detta arbete. Anledningen till att de andra analysverktygen inte tagits med i detta arbete är att de inte varit fokuserade på just lekmiljöer. Det har till exempel funnits analysverktyg, så som Malmö stads lekvärdesfaktor, som också behandlar lekvärde men istället har fokus på skol- och förskolegårdar. Eftersom dessa haft kriterier som behandlat pedagogik har de inte ansetts vara relevanta för detta arbete.

I analysen av litteraturstudien har ett eget ramverk tagits fram för att underlätta. Inom varje källa har olika kriterier identifierats. De kriterier som sedan tagits med och ansetts som särskilt viktiga är de som har återkommit i två eller fler av källorna i litteraturstudien.

2. Resultat

2.1 Värdering av lekplatser

2.1.1 Woolley och Lowes värderingsverktyg

Woolley, professor i landskapsarkitektur, har tillsammans med Lowe, utbildad landskapsarkitekt, tagit fram ett värderingsverktyg för lekvärdet på lekplatser. Deras värderingsverktyg har sin grund i den litteraturstudie som de genomfört. Baserat på resultatet från denna har de identifierat tre dimensioner som påverkar lekvärdet av en lekplats. Dessa är lektyper, fysiska element och miljömässiga karaktärsdrag. Det är i sin tur dessa dimensioner som ligger till grund för analysverktyget (Woolley & Lowe 2013).

Dimensionen lektyper handlar övergripande om hur leken bidrar till ett barns utveckling utifrån flera aspekter. De aspekter som Woolley och Lowe (2013) tar upp är miljömässig utveckling, fysiologisk och kreativ utveckling, pedagogisk utveckling och social utveckling. Den miljömässiga aspekten grundar sig barnets möjlighet att interagera med, och manipulera miljön som ett verktyg för att förstå sin omgivning. Den fysiologiska aspekten baseras på barnets möjlighet att öva på sin motorik. Detta gäller både grov- och finmotorik. För att barn ska kunna utveckla sin kreativitet behövs en variation i miljön. Det bör därför finnas platser i olika storlekar och med olika exponeringsgrad. Den pedagogiska aspekten baseras på barnets möjlighet att lära sig i sin omgivning. Woolley och Lowe (2013) tar upp siffror och former som exempel på saker som barn kan lära sig på en lekplats. Till sist finns också den sociala aspekten. Denna bygger på de interaktioner som lekplatsen ger utrymme för. Författarna uttrycker att det behövs större ytor för gruppaktiviteter så väl som intima platser vilka kan agera som flyktplatser (Woolley & Lowe 2013).

Den andra dimensionen är fysiska element. Woolley och Lowe (2013) menar att de fysiska elementen på lekplatsen ska ge upphov till olika typer av lek, som i sin tur påverkar barnens utveckling på olika sätt. De lektyper som de fysiska elementen ska ge upphov till är konstruktiv lek, funktionell lek, fantasilek, social lek och regelbaserad lek. Ett antal fysiska element har identifierats som grund för att möjliggöra för dessa lektyper. Dessa element är lekutrustning, flyttbar utrustning, öppna ytor, olika typer av platser, vegetation och träd, varierande topografi, lösa material, naturliga material, fysiska barriärer, sittmöjligheter och variation av markmaterial.

Den sista dimensionen definieras av frågor. Dessa är:

- Är platsen lockande?

- Ger platsen upphov till olika upplevelser innehållande naturliga element samt tillåter rörelse?
- Är platsen utmanande?
- Finns det lärandemöjligheter?
- Är platsen tillgänglig för alla åldersgrupper?

Frågorna är baserade på miljömässiga karaktärsdrag, och behandlar relationen mellan fysiska element och miljömässig betydelse.

Lekplatsen bedöms utifrån de tre dimensionerna för att bestämma lekvärdet. Alla dimensioner bedöms med hjälp av poäng, men poängsystemen ser olika ut för varje dimension. I samband med att Woolley och Lowe tog fram verktyget gjordes även en analys av 10 lekplatser med hjälp av det. Slutsatsen som drogs var att KFC-lekplatser¹ fick låga poäng och inte gav utrymme för utveckling av barnens fantasi, kreativitet och finmotorik. Dessa platser gav dock utrymme för utveckling av fysik och sociala egenskaper (Woolley & Lowe 2013).

Vidare beskrivs det hur de naturlika lekmiljöerna fick högre poäng när de analyserades med hjälp av verktyget. Dessa lekmiljöer hade större tillgång till naturelement i form av vegetation, lösa markmaterial (som till exempel sand) och i vissa fall även vatten. Vissa av dessa naturlika lekmiljöer innehöll också prefabricerad lekutrustning. Färdigheter som barn fick utveckla på dessa platser var fysik och sociala egenskaper - så som på KFC-lekplatser - men också fantasi, kreativitet och finmotorik, vilket inte utvecklades i samma utsträckning på KFC-lekplatser (Woolley & Lowe 2013).

2.1.2 Schneiders och Janssons analysverktyg för lekplatser (ALM)

Även Schneider (forskningsassistent vid Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning) och Jansson (docent och universitetslektor i landskapsplanering) har tagit fram ett analysverktyg. Analysverktyg för lekplatser (förkortat ALM) är ett verktyg för att bedöma lekvärde och kvalitet på lekplatser. ALM är den senaste versionen av verktyget, men det finns även två tidigare versioner.² Den senaste versionen av verktyget har baserats på respons - från de tidigare versionerna - som de fått av tjänstepersoner och expertgrupper (Schneider & Jansson 2023)

Analysverktyget är uppdelat i tre delar. Lekmiljöns egenskaper, lekmiljöns geografiska kontext och strategier. Den första delen, lekmiljöns egenskaper, är indelad i fyra underkategorier. Platsens kvaliteter och påverkbarhet, inkludering,

¹ KFC-lekplatser beskrivs av Woolley och Lowe (2013) som lekplatser innehållandes prefabricerad lekutrustning, staket och en gummimatta. Förkortningen KFC står för kit, fence, carpet.

² De tidigare versionerna av verktyget kommer ej att behandlas i detta arbete men går att läsa om i Schneiders och Janssons rapport *Lekplatsens kvalitet och kvantitet: Ett projekt inom fortlöpande miljöanalys* (2023)

möjlighet till omvärldsförståelse och karaktär. Dessa underkategorier är sedan indelade i ett antal kvaliteter enligt följande:

- **Lekplatsens kvaliteter och påverkbarhet**

Den första kvaliteten är varierande topografi. Detta innebär att lekplatsen har olika höjdskillnader i form av till exempel åsar och kullar. Nästa kvalitet är vegetation. Det bör finnas vegetation på lekplatsen som dess utom är lekvänlig. Schneider och Jansson (2023:48) skriver att "Lekmiljöns vegetation gör att maximalt hälften av himlen är synlig där barn vistas mest." Till sist bör det finnas löst material på lekplatsen. Detta kan till exempel vara sand, kottar och pinnar.

- **Inkludering**

När det kommer till kategorin inkludering ska lekredskapen vara interagerade i landskapet. Vidare ska också lekplatsen vara inkluderande ur ett tillgänglighetsperspektiv. Detta innebär att det på lekplatsen ska finnas möjlighet att välja olika typer av aktiviteter. Det ska finnas utrymme för lek, avkoppling och möten. Det innebär också att lekplatsen ska vara tillgänglighetsanpassad utifrån olika funktionsnedsättningar. Till sist ska det även finnas mötesplatser och ytor "[...] utan tydligt programmerade funktioner." (Schneider & Jansson 2023:48)

- **Möjlighet till omvärldsförståelse**

Lekplatsen ska vidare bidra till barnens förståelse av sin omvärld. De kriterier som Schneider och Jansson (2023) anser bidra till denna förståelse är tid och förändring, ekosystemtjänster och artrikedom samt naturliga material. Tid och förändring handlar om att lekmiljön ska gå att använda under alla årstider, och att detta ska upprätthållas med hjälp av relevant förvaltning och skötsel. Kriteriet för ekosystemtjänster och artrikedom syftar till att främja biodiversitet och ekosystemtjänster. Även inom ramen för detta kriteriet ska skötseln och förvaltningen anpassas för detta främjande. Det sista kriteriet är naturliga material. Med detta menas att platsen ska till största del bestå av naturliga och genomsläppliga markmaterial. Mängden hårdgjorda ytor, gummiastfalt och konstgräs ska vara begränsad.

- **Karaktär**

Under denna kategori ingår kvaliteterna rymlighet, rumslighet och variation. Med rymlighet menas det att lekplatsen ger utrymme för rörelsefylld och varierad lek. Rumsligheten syftar till en zonering och platsindelning av lekplatsen för att skapa valmöjligheter i leken. Variationen innebär att miljön ska uppfattas som platsspecifik. Den ska vara anpassad för olika åldersgrupper och ha varierad vegetation och skötsel.

Kvalitetetsformuleringarnas syfte är att underlätta i bedömningen och värderingen av lekplatsen (Schneider & Jansson 2023).

Den andra delen av ALM-verktyget är lekmiljöns geografiska kontext, vilken beskriver platsens sammanhang. Även denna del är sedan uppdelad i kvaliteter. De kvaliteter som den är uppdelad i innefattar tillgång och närhet, placering och omgivning samt barnens möjligheter till egna platser. Tillgång och närhet definieras av barnens möjlighet att ta sig till platsen och huruvida det finns andra vardagsnära funktioner i dess omgivning. Under denna kvalitet beaktas även trafik och infrastruktur. Placering och omgivning påminner om den föregående kvaliteten men behandlar istället den miljö som är i direkt anslutning till lekplatsen. Aspekter som påverkar denna kvalitet är bland annat om det finns grönområden i direkt anslutning till lekplatsen eller om det finns förbipasserande bilvägar. Den sista kvaliteten under del två är barns möjlighet till egna platser. Denna handlar om barnens möjlighet att skapa egna platser på eller intill lekmiljön med hjälp av vegetation eller löst material (Schneider & Jansson 2023).

Den tredje och sista delen är strategier och handlar om metoder vid planering och förvaltning av lekplatser. Denna del är uppdelad i kvaliteterna samarbete och ansvar, barns perspektiv och rutiner. Samarbete och ansvar syftar till förvaltarens samarbete med relevanta aktörer samt dennes ansvar att skapa en barnvänlig miljö. Kvaliteten barns perspektiv handlar om att den som planerat lekplatsen samt förvaltaren har låtit barn vara en del i planeringen och utvecklingen av lekplatsen. Kvaliteten rutiner syftar till de rutiner som förvaltaren följer till och menar att dessa ska bidra till utvecklingen av lekmiljön (Schneider & Jansson 2023).

Lekplatser bedöms sedan med hjälp av de kvaliteter som finns formulerade. Kvaliteterna bedöms med en femgradig skala (0-4) som reflekterar hur väl en kvalitet är uppfylld. Noll poäng innebär att kvaliteten inte är uppfylld och fyra innebär att kvaliteten är helt uppfylld. Poängen för respektive kvalitet adderas sedan till en totalpoäng för hela lekplatsen, där en högre totalpoäng innebär ett högre lekvärde och en lägre totalpoäng innebär ett sämre lekvärde. Då det finns 18 stycken kvaliteter som kan få max fyra poäng vardera kan en lekplats få som högst 72 poäng och som lägst noll poäng (Schneider & Jansson 2023).

2.2 Lekplatsers attraktionskraft

Lekplatsers attraktionskraft kan komma från flera olika kvaliteter. Jansson (2010) hävdar i en studie att de kvaliteter som väger tyngst när det kommer till just attraktionskraft är lekplatsens utrustning och dess platsspecifika kontext. Jansson uttrycker dock att de lekplatser vars attraktionskraft grundade sig i lekutrustning behöver vara unika eller hela tiden uppdateras för att behålla attraktionskraften. En

lekplats vars attraktionskraft grundar sig i den platsspecifika kontexten har istället en mer konstant attraktionskraft (Jansson 2010).

En viktig del av den platsspecifika kontexten - som också var gemensamma kvaliteter för de mest besökta lekplatserna i studien - var närhet till vegetation. De mest populära lekplatserna var inte särskilt organiserade och hade en enkel utformning och det var istället vegetationen runt lekplatserna som lockade besökare. Den vilda vegetationen och de lösa materialen ger barnen möjlighet att själva vara med och skapa platsen, vilket i sin tur gör att de skapar en emotionell koppling till miljön. Det är den emotionella kopplingen som gör att barnen vill återvända till platsen (Jansson 2010).

Jansson har även, i sin litteraturstudie, identifierat ett antal perspektiv som är återkommande inom ämnet när lekvärde diskuteras. Dessa perspektiv är karaktär och helhetsdesign, innehåll (i form av lekutrustning, material och naturelement), tid och förändring, sociala dimensioner, barnets möjligheter och perspektiv, barnets utveckling och träning, främjande av specifika lekaktiviteter, geografisk kontext och metoder för planering, design och förvaltning (Jansson 2010).³

2.3 Miljöerbjudanden på lekplatser

Enligt Jansson (2010) är det viktigt att en lekplats innehåller miljöerbjudanden. Ett exempel på hur miljöerbjudanden kan spela in i lekmiljön tas upp av Morgenthaler et al. (2024). De beskriver att ett miljöerbjudande på en lekplats till exempel kan vara ett träd och att det ger barn klättermöjligheter, men endast om trädets karaktär överensstämmer med barnets kunskaper och vilja att klättra. Denna definition blir viktig eftersom identifieringen av miljöerbjudanden tar barnens användning i beaktning, vilket en inventering av element på lekplatsen inte gör (Morgenthaler et al. 2024). Det är alltså mer komplext än att bara identifiera vilka strukturer som finns på en lekplats. Vidare måste det finnas en förståelse för vad dessa strukturer bidrar med till platsen.

Vidare beskriver Morgenthaler et al. (2024) att naturlika element kan bidra med fler miljöerbjudanden. Dessa återfinns i bland annat vegetation, varierande landskap och lösa material. De menar också att de miljöerbjudanden som finns i den naturlika miljön kan tillgodose behov hos fler barn. Detta beror på att miljön är oprogrammerad och kan användas på olika sätt av barn i olika åldrar och med olika kunskaper. Detta resulterar i ett högre lekvärde (Morgenthaler et al. 2024).

³ Perspektiven som Jansson (2010) anger är en sammanställning och förenkling av de perspektiv som tas upp i de olika källorna i litteraturstudien.

2.4 Analys av analysverktygen, lekplatsers attraktionskraft och miljöerbjudanden

För att kunna diskutera naturlika lekmiljöers möjlighet till att ersätta traditionella lekplatser måste dess kvaliteter och attraktionsvärden utvärderas och sammanställas. Baserat på den litteratur som lyfts i föregående kapitel har vegetation, lösa material, varierande topografi, utrustning, kontext, mötesplatser och rumslighet varit de kvaliteter som varit mest förekommande (Jansson 2010; Woolley & Lowe 2013; Schneider & Jansson 2023; Morgenthaler et al. 2024).

2.4.1 Vegetation

Vegetationen är den enda kvaliteten som lyfts i alla arbeten som använts i denna litteraturstudie (Jansson 2010; Woolley & Lowe 2013; Schneider & Jansson 2023; Morgenthaler et al. 2024), vilket kan tyda på att den bär särskild vikt och är en stor bidragande faktor till platsens lekvärde. Schneider och Jansson (2023) nämner att de lekplatser med mycket vegetation också fick höga poäng när de mätte lekvärdet.

Naturen är oprogrammerad vilket lyfts som en av anledningarna till att den spelar stor roll i värderingen av lekplatser. Naturen är mer uppskattad av barn än vad lekutrustningen är eftersom den saknar en bestämd funktion (Jansson 2010). En oprogrammerad miljö ger barnen möjlighet att själva bestämma hur leken ska gå till. Detta leder till att lekmiljön kan användas av barn i olika åldrar och med olika erfarenhet (Morgenthaler et al. 2024). En och samma plats kan alltså användas av ett barn under en längre period av dess liv. Hedblom et al. (2024) lyfter även att en oprogrammerad lekmiljö kan användas av nya generationer av barn trots att deras behov kan se annorlunda ut (Hedblom et al. 2024).

Den oprogrammerade kvaliteten hos vegetation påverkar även barnens kreativitet. Barnen kan, i en oprogrammerad miljö, själva bestämma hur leken ska gå till, vilket ger dem möjlighet att träna på sin kreativa förmåga. På en traditionell lekplats är det bestämt hur barnen ska leka och vad de ska göra vilket innebär att de inte behöver använda sin kreativitet i lika stor utsträckning (Jansson 2010). Naturelement ger alltså upphov till fantasilek.

Förutom fantasilek ger naturen också upphov till andra lektyper. Morgenthaler et al. (2024) lyfter att naturen till exempel skapar miljöerbjudanden för att klättra, springa, hoppa, bygga och utforska sinnen. Refshauge et al. (2013) beskriver att naturen bidrar med olika texturer, former, storlekar, färger, dofter och till viss del smak och att detta stimulerar barns sinnen, och ger barnen möjlighet att upptäcka dessa.

2.4.2 Lösa material

Nästa kvalitet som lyfts i litteraturstudien är lösa material. Lösa material definieras på olika sätt i olika källor, men sammandraget är lösa material det som barnen kan flytta på samt använda i leken och för att skapa. Exempel på lösa material som lyfts i litteraturen är pinnar, kottar och löv (Woolley & Lowe 2013; Schneider & Jansson 2023).

Morgenthaler et al. (2024) lyfter olika sätt som barn kan använda lösa material i sin lek och vilka miljöerbjudanden som dessa kan bidra med. De lyfter först olika fysiska kvaliteter som de lösa materialen har. De nämner bland annat att de går att samla, flytta och räkna och att objekten i sig kan ha olika storlek, form och struktur. Dessa fysiska kvaliteter kan i sin tur bidra med olika miljöerbjudanden för barn. Morgenthaler et al. (2024) redogör för att de lösa materialen kan – baserat på sina fysiska kvaliteter – användas till att tävla (till exempel om vem som kan hitta den största pinnen), användas för fantasilek eller användas för att ordna och räkna. De lösa materialen är – på samma sätt som vegetationen – viktig då den är oprogramerad och därmed ger fler möjliga användningsområden för barnen.

På grund av att de lösa materialen är oprogrammerade har de en stor betydelse för barnens fantasi och kreativitet. Materialen kan – i barnens lek – användas som svärd, ingredienser i en maträtt, eller som något helt annat. Det är barnen själva som får bestämma vad objekten är (Morgenthaler et al. 2024). Materialen kan också användas för att skapa nya platser. Även detta hjälper barnen att utveckla sin kreativa förmåga (Schneider & Jansson 2023). När barn använder de lösa materialen i sin lek tränar de också sina motoriska färdigheter. Barn kan också använda de lösa materialen som ett verktyg för att förstå och upptäcka sin omgivning (Woolley & Lowe 2013).

2.4.3 Varierande topografi

I litteraturen lyfts flera exempel på hur varierande topografi på lekplatser kan se ut. De som nämns är kullar, bergsknallar, sluttningar, sänkor, åsar och backar (Jansson & Andersson 2018; Morgenthaler et al. 2024). Denna varierande topografi ger upphov till fysisk aktivitet och rörelse hos barnen (Woolley & Lowe 2013; Morgenthaler et al. 2024). Topografin ger barnen möjlighet till att klättra, rulla, hoppa och glida (Woolley & Lowe 2013; Morgenthaler et al. 2024).

Förutom den fysiska aktiviteten kan topografin ge upphov till andra kvaliteter. Morgenthaler et al. (2024) lyfter att topografin (främst upphöjd topografi) också kan användas som en utkiksplats och ger barn en möjlighet att betrakta den miljön som de rör sig i. Vidare lyfter Woolley och Lowe (2013) att topografin kan användas som rumsbyggande element för att skapa intima och exponerade platser i lekmiljön.

2.4.4 Utrustning

Lekutrustning nämns som en kvalitet i värderingen av lekplatser i flera av de tidigare nämnda källorna (Jansson 2010; Woolley & Lowe 2013; Morgenthaler et al. 2024). Prefabricerad lekutrustning kan bidra med miljöerbjudanden för barn. Morgenthaler et al. (2024) beskriver att prefabricerad lekutrustning kan ge upphov till miljöerbjudanden som ger barnen möjlighet att balansera, klättra, hoppa, springa, rutscha, gunga, leka kurragömma och använda som utkiksplats. De beskriver även att tematiserad prefabricerad lekutrustning kan bidra till vissa fantasilekar som att låtsas vara kapten på ett skepp eller köra en lastbil (Morgenthaler et al. 2024).

Refshauge et al. (2013) lyfter att lekutrustningen kan ge barn möjlighet att träna på sitt konsekvenstänk, om lekplatsen bidrar med utrustning i olika svårighetsgrad. De olika svårighetsgraderna ger barnen möjlighet att själva ta reda på vilken utrustning som passar deras förmågor. Detta är en viktig del av barnets utveckling. Barn upptäcker och bygger förståelse för sina egna förmågor och begränsningar genom lek och det är risktagandet och utmanandet av dessa begränsningar som gör leken spännande för barn. Detta kan bland annat handla om att gunga högre eller klättra högre i en klätterställning (Kvalnes & Hansen Sandseter 2023).

Detta måste dock ställas mot en säkerhetsaspekt. Enligt Boverket (2022) måste lekplatser vara utformade på ett sätt som minimerar risken för personskador. Det måste alltså finnas vissa begränsningar på lekutrustningen och den kan inte innebära för stora risker för barnen. Spiegel et al. (2014) menar att ett fenomen som uppstått utifrån detta säkerhetstänkt är att lekplatser har blivit för säkra. Detta har i sin tur inneburit att barnen fått en förvrängd uppfattning om säkerhet och inte får lika stor förståelse för vilka skador som kan komma till följd av risktagandet.

2.4.5 Kontext

Lekplatsens attraktions- och lekvärde är till viss del beroende av dess geografiska kontext (Jansson 2010; Schneider & Jansson 2023). Jansson (2010) menar att omgivningen spelar en stor roll när det kommer till en lekplats attraktionskraft och att detta måste beaktas i planeringsprocessen. Lekplatser kan inte ses som isolerade öar utan måste ses som delar av ett samhälle (Jansson 2010).

En del av lekplatsens kontext är huruvida den är tillgänglig för barn. Detta innebär hur lätt eller svårt det är för barn att ta sig till och från lekplatsen. En tillgänglig lekplats är lätt för barn att ta sig till på egen hand. Det kan därför anses som positivt om det finns goda gång- och cykelvägar som leder till lekplatsen och negativt om barnen behöver korsa stora vägar (Schneider & Jansson 2023).

Vidare spelar också omgivande samhällsstrukturer in på lekvärdet och attraktionskraften. Om lekmiljön finns i anslutning till bostadsområden, grönområden, skolor och förskolor är de mer tillgängliga för barn samtidigt som de också har ett högre attraktionsvärde. Schneider och Jansson (2023) menar att ett

högt lekvärde - ur ett kontextbaserat perspektiv - kräver att lekmiljön är placerad i närheten av platser som barn använder i sin vardag.

2.4.6 Mötesplatser och rumslighet

Genom att skapa olika typer av rumsligheter och mötesplatser på en lekplats ges möjlighet till sociala interaktioner. Med hjälp av rumsbyggande element går det också att skapa mer intima platser där barn kan komma undan från de sociala interaktionerna. (Jansson 2010; Woolley & Lowe 2013; Schneider & Jansson 2023; Morgenthaler et al. 2024).

Mötesplatserna som skapas ger barnen utrymme för att öva på sin sociala förmåga. Detta kan till exempel handla om att arbeta i grupp, förhandla, samarbeta och lösa konflikter. Det är även på dessa platser som barn lär sig om sociala koder och vikten av att dela med sig och samarbeta (Woolley & Lowe 2013). Sittplatser, bord och grillplatser är exempel på platser vars syfte är att vara just mötesplatser (Schneider & Jansson 2023). Det går också att skapa mötesplatser genom att skapa olika rumsligheter i miljön. Dessa kan skapas med hjälp av vegetation, så som träd, buskar och häckar, eller med hjälp av byggda element, så som hyddor, trädkojor eller lekutrustning (Morgenthaler et al. 2024). Lösa material kan också ge möjlighet till skapandet av egna platser. Barn kan, med hjälp av lösa material så som pinnar och grenar, skapa egna platser, till exempel kojor (Refshauge et al. 2013).

De olika rumsligheterna kan också användas som flyktplatser där barnen kan komma undan och vara i fred (Woolley & Lowe 2013; Morgenthaler et al. 2024). Dessa privata platser kan ge barn möjlighet till att återhämta sig, gömma sig, och betrakta från avstånd (Morgenthaler et al. 2024).

3. Diskussion

3.1 Naturlik lekmiljö som begrepp

För att kunna föra en diskussion om huruvida en naturlik lekmiljö kan ersätta de kvaliteter som identifierats på en traditionell lekplats måste det vidare utredas vad en naturlik lekmiljö är inom ramen för detta arbete. Som tidigare nämnts utgår arbetet från en egen subjektiv uppfattning av begreppet och grundar sig inte i någon befintlig beskrivning. En konsekvens av detta blir att den vidare diskussionen om ersättningsmöjligheter också på så vis blir subjektiv. Begreppet saknar en vedertagen beskrivning, vilket gör att olika individer också har olika uppfattning om dess betydelse.

Begreppets första del '*Naturlik*' är till att börja med ett begrepp som i sig självt är svårdefinierat. Min personliga uppfattning är att något som är '*naturligt*' är skapat och/eller förvaltad för att likna något vilt eller naturligt skapat. Begreppets andra del '*lekmiljö*' syftar till en plats som är skapad eller förvaltd för lek. Även här finns en del subjektivitet i vad lek är samt hur anpassad miljön faktiskt behöver vara för just lek. Barn kan leka i många olika miljöer även om dessa inte är skapade för just lek, men inom ramen för detta arbete syftar begreppet '*lekmiljö*' till en plats som är skapad för lek i första hand.

3.2 Kvaliteterna och dess möjlighet att uppnås i naturlika lekmiljöer

I litteraturstudien identifieras vegetation, lösa material, varierande topografi, kontext samt mötesplatser och rumslighet som de avgörande kvaliteterna när det kommer till en lekmiljös lekvärde, och där med hur attraktiv och givande denna miljö är för barn. Det är vidare relevant att utreda huruvida naturelement kan skapa dessa kvaliteter för att besvara frågan om naturlika lekmiljöer kan ersätta traditionella lekplatser. Följande avsnitt diskuterar skapandet av naturlika lekmiljöer utifrån de sex kvaliteterna.

3.2.1 Vegetation

Vegetation finns med som ett kriterie i alla källor i litteraturstudien (Jansson 2010; Woolley & Lowe 2013; Schneider & Jansson 2023; Morgenthaler et al. 2024). Som avsnittet 2.4.1 *Vegetation* beskriver är den oprograderade egenskapen hos vegetationen mycket viktig. Vegetation är den främsta byggstenen i skapandet av en naturlik lekmiljö och kommer alltid att ingå. Viktigt att ta i beaktning är dock

utformningen av denna. Den behöver till exempel ha en stor variation för att kunna stimulera barns sinnen. Inom ramen för naturlika lekmiljöer är kvaliteten vegetation inte något som endast ensamt behöver uppfyllas. Det handlar snarare om huruvida vegetationen kommer kunna användas för att uppfylla efterföljande kvaliteter.

3.2.2 Lösa material

Exempel på lösa material som lyfts tidigare i arbetet är pinnar och blad. I frågan om naturlika lekmiljöer kommer denna typ av naturliga material automatiskt ingå som en konsekvens av vegetationen. Det som behöver beaktas är huruvida dessa material görs tillgängliga för barnen. Schneider och Jansson (2023) nämner att ett sätt att tillgängliggöra de lösa materialen för barn är genom att lämna kvar dessa på en designerad plats efter skötselinsatser. En problematisering av detta är dock att miljöerbjudandet om samling av de lösa materialen, vilken Morgenthaler et al. (2024) lyfter som en kvalitet, till viss del går förlorad. Detta då barnen vet var de finns och inte aktivt behöver leta efter dem.

3.2.3 Varierande topografi

Konceptet naturlika lekmiljöer är inte ett hinder för att få in en varierande topografi. Även om den är mänskligt skapad och inte naturligt förekommande, är topografi och höjdskillnader ändå av naturlig karaktär. För att underlätta i anläggningsarbetet kan det dock ses som fördelaktigt att välja en placering för den naturlika lekmiljön där en varierad topografi redan är naturligt förekommande.

I en naturlig lekmiljö kan topografin, som tillexempel kullar, bergsknallar, sluttningar, sänkor, åsar och backar bidra till lekvärdet på samma sätt som på en traditionell lekplats. Den kan ge miljöerbjudanden som att klättra, rulla, hoppa och glida, men också användas som rumsbyggande och platsskapande element.

Det som blir unikt för topografin i en naturlig lekmiljö är att den kan ersätta viss prefabricerad lekutrustning. Som nämns i nästa avsnitt (3.4 *Utrustning*) så kan topografin ersätta ruschkanan eftersom barnen kan glida, och rutscha, ned för hala backar och stenbumlingar.

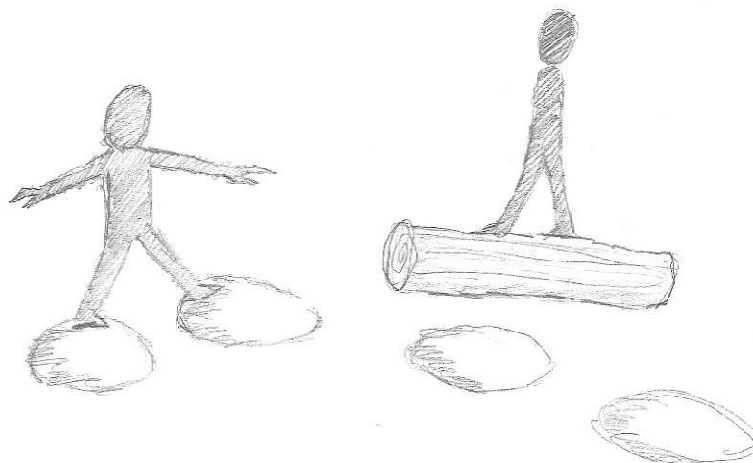
Sammanfattningsvis finns det inget hinder för att få med varierad topografi i en naturlig lekmiljö. Det som kan vara värt att beakta är vilken karaktär som topografin bidrar med till platsen. Om topografin manipuleras i samband med anläggning är det viktigt att värna om den naturlika karaktären eftersom det är en stor del av den naturlika lekmiljön.

3.2.4 Utrustning

Olika typer av lekutrustning går att ersätta med olika typer av vegetationselement. Det handlar inte om att återskapa den prefabricerade lekutrustningen i sig utan snarare att återskapa lekvärdet och miljöerbjudandet som den ger. Morgenthaler et

al. (2024) ger, som tidigare nämnts, exempel på miljöerbjudanden som lekutrustningen kan ge. De exempel som ges är balansera, klättra, hoppa, springa, rutscha, gunga, leka kurrageömma och använda som utkiksplats.

Miljöerbjudandet att balansera kan på en traditionell lekplats ges från en balansbräda. I en naturlig lekmiljö kan detta miljöerbjudande istället komma från stenar som är placerade i en bana eller en stock (se figur 4). Miljöerbjudandet att klättra, som på traditionella lekplatser ges av klätterställningar och klätternät, kan i en naturlig lekmiljö komma från klätterträd. Hoppa kan också ske på stenar som är placerade i en bana eller mellan stubbar. Springa går att göra på öppna gräsytor och genom topografi (vilket tas upp i detalj i avsnitt 3.4 *Varierande topografi*). Miljöerbjudandet att rutscha behöver inte ges genom just en rutschkana utan kan också ges av andra objekt. Under en regnig dag går det till exempel att rutscha ner för en hal stenbumling eller en lerig backe. Även erbjudandet att rutscha har alltså en viss koppling till topografi.

Figur 3. Skiss av stenar och en stock som barn balanserar på. Skiss gjord av Emilia Rodriguez 2025-03-10.

Gungor och miljöerbjudandet att gunga går dock inte att ersätta på samma vis. Sallnäs Pysander et al. (2024) beskriver att gungor ger barn möjlighet att upptäcka och känna vestibulär kraft och att detta är svårt att återskapa i naturen. Detta är alltså ett miljöerbjudande som inte ges i en naturlig lekmiljö.

Något som vidare behöver beaktas när det kommer till lekutrustning och de naturelement som ska ersätta dessa är säkerhetsaspekten. Som tidigare nämnts kan varierad lekutrustning, med olika svårighetsgrad, ge barnen möjlighet att utmana sig själva och själva identifiera vilken utrustning de klarar av, vilket är en viktig del av barns utveckling. Men precis som på traditionella lekplatser måste det även på naturlika lekplatser finnas en avvägning mot säkerhetsaspekten. En problematik som uppstår är dock att det inte finns någon standard för hur säkerhet ska

implementeras på naturlika lekmiljöer, vilket gör att det inte alltid går att garantera barns säkerhet i denna typ av miljö.

Sammanfattningsvis går kriteriet utrustning att uppfylla i en naturlig lekmiljö till största del även om vissa miljöerbjudanden inte blir inkluderade, så som erbjudandet att gunga. Det kan också bli svårt att implementera ett säkerhetstänk på naturlika lekmiljöer om inte en standard tas fram.

3.2.5 Kontext

Platsens kontext kan anses bara särskild vikt när det kommer till naturlika lekmiljöer. En naturlig lekmiljö kan ha en bra utformning men barnen måste också kunna hitta till den för att kunna använda den. Eftersom naturlika lekmiljöer saknar de element som ofta förekommer på traditionella lekplatser, så som klätterställningar och gungor, kan det vara svårt för barnen att förstå att det är en lekmiljö. Traditionella lekmiljöer sänder i stället tydliga leksignaler som lockar barnen eftersom de känner igen att den typen av platser är dedikerade för lek (Beckman et al. 2022). Det är därför viktigt att ta kontexten och omgivningen i beaktning vid planeringen av en naturlig lekmiljö. Detta kan till exempel innebära att anlägga en naturlig lekmiljö intill en traditionell lekplats. Detta gör att barnen initialt lockas av den traditionella lekplatsen för att sedan utforska och söka sig vidare till den naturlika lekmiljön.

Vidare behöver barns tillgänglighet till den naturlika lekmiljön tas i beaktning vid planeringen, precis som vid planeringen av traditionella lekplatser. För det första handlar detta om lekplatsens attraktionskraft, utifrån Schneiders och Jansons (2023) teori. Detta innebär i praktiken att en naturlig lekmiljö som är kopplad till, samt belägen nära, barns vardagsmiljö gör den mer attraktiv och välbesökt. För det andra handlar det om barnens möjlighet att transportera sig till och från den naturliga lekmiljön. Det kan i dessa fall anses som positivt om det finns bra gång- och cykelvägar till platsen, men negativt om barnen behöver korsa stora bilvägar och vältrafikerade bilvägar.

3.2.6 Mötesplatser och rumslighet

Mötesplatser och rumslighet kan skapas på flera sätt och ofta så är rumsligheter också potentiella mötesplatser. Som nämns i avsnitt 2.4.6 *Mötesplatser och rumslighet* så behöver barn både platser där de kan socialisera med andra barn och platser där de kan komma undan för att vara själva.

Dessa platser kan skapas med hjälp av olika rumsbildande element. I frågan om naturlika lekmiljöer är dessa rumsbildande element främst vegetation. Detta kan göras genom att välja arter som naturligt har håligheter i sig, så som idegran eller rhododendron, eller genom att använda vegetationen som en byggsten i skapandet av rum, som att plantera buskar eller träd i en viss formation för att skapa ett rum.

Rummen kan vidare vara mer eller mindre intima. En liten rumslighet med lite insyn kan vara bra för ett eller flera barn som vill vara i fred och inte bli störda. Ett större rum med god insyn kan användas av barn som vill att fler ska ansluta till aktiviteten. Ett litet rum med god insyn kan användas av ett barn som vill vara ifred men betrakta andra på håll. Det är alltså rumslighetens karaktär som avgör om det är en mötesplats eller en tillflyktsplats.

Även topografi och lösa material kan användas som rumsbyggande element. Topografin kan skapa mer intima och skyddade platser genom att utgöra väggar eller mer exponerade platser då en upphöjning kan användas som en utkiksplats. Genom att tillhandahålla lösa material (se avsnitt 3.2 *Lösa material*) kan barnen skapa dessa platser själva. Barnen kan, med hjälp av de lösa materialen, bygga kojor som de kan använda i sin lek (se figur 5).

Figur 4. En koja i Alnarpsparken byggd av löst material. Foto taget av Emilia Rodriguez 2025-03-06.

Något som är viktigt att beakta är att vissa element som beskrivits som en del av mötesplatser tidigare i arbetet inte går att få in i en naturlig lekmiljö. I avsnitt 2.4.6 *Mötesplatser och rumslighet* nämns bland annat sittplatser, bord och grillplatser som viktiga byggstenar i bildandet av mötesplatser. Inom ramen för naturlika lekmiljöer är inte detta lika lätt att skapa, då prefabricerade element och utrustningar ska undvikas. Det går dock att ersätta dessa med naturelement som ger upphov till liknande kvaliteter. Till exempel kan stubbar och stenar användas som sittplatser och en eldstad kan skapas genom placering av stenar (se figur 6).

Figur 5. Skiss av en grillplats med eldstad gjord av stenar och stubbar som sittplatser. Skiss gjord av Emilia Rodriguez 2025-03-10.

3.3 Säkerhet och trygghet på traditionella lekplatser och i naturlika lekmiljöer

På en traditionell lekplats finns ett stort fokus på lekutrustningens säkerhetsutformning och att lekplatsen ska vara utformad på ett sätt som minimerar skaderisken för barnen (Boverket 2022). I en naturlig lekmiljö saknas prefabricerad lekutrustning, vilket innebär att säkerhetsaspekten för denna typ av utrustning inte behöver beaktas. Det är fortfarande relevant att utforma den naturlika lekmiljön på ett sätt som gör den säker för barn, men en naturlig lekmiljö är inte en traditionell lekplats och behöver därför inte begränsas av lagstiftningen.

I en naturlig lekmiljö blir i stället tryggheten en mer relevant fråga. Min uppfattning är att många föräldrar inte har något större problem med att låta sina barn besöka traditionella lekplatser på egen hand. Naturlika lekmiljöer är dock uppbyggda på ett sätt som gör att de kan uppfattas som mindre trygga då den stora mängden vegetation kan skapa skynda och mörka platser. Detta kan leda till att föräldrar inte anser att det är lämpligt att barn besöker naturlika lekmiljöer utan vuxet sällskap.

4. Avslutning

4.1 Slutsats

Genom litteraturstudien identifierades vegetation, lösa material, varierande topografi, utrustning, kontext samt mötesplatser och rumslighet som kvaliteter som innebar ett högt lekvärde i en lekmiljö, och därav gör den attraktiv och givande för barn. Inom ramen för naturlika lekmiljöer, och dess definition i detta arbete, går alla kriterier att uppfylla till största del även om vissa kriterier inte är helt uppfyllda. Naturlika lekmiljöer kommer dock med vissa svårigheter som bör arbetas vidare med. Exempelvis behöver det vidare utredas hur naturlika lekmiljöer kan utformas för att uppfattas som trygga. Ytterligare exempel på aspekter som bör utredas vidare finns i avsnitt 4.3 *Förslag på vidare forskning*.

Slutsatsen av detta arbete är inte att naturlika lekmiljöer kan ersätta naturlika lekplatser i sin helhet, utan att de kriterier som bidrar till ett högt lekvärde på en traditionell lekplats också går att uppfylla i en naturlig lekmiljö. En naturlig lekmiljö kan ersätta en traditionell lekplats utifrån de identifierade kvaliteterna, men för att utvärdera huruvida en naturlig lekmiljö helt kan ersätta en traditionell lekplats krävs vidare forskning.

4.2 Metodreflektion

Metoden litteraturstudie har inom ramen för detta arbete fungerat bra. Metoden har sammanställt befintlig litteratur som berör värderingen av lekmiljöer som i sin tur har kunnat appliceras på naturlika lekmiljöer. Analysen av litteraturstudien är dock baserad på ett eget framtaget ramverk. Detta innebär att det är min personliga uppfattning av hur förekommande ett kriterium behöver vara för att det ska anses som viktigt. En annan person hade kunnat anse att en högre frekvens av omnämningar hade behövt för att ett kriterium skulle kunna ses som viktigt.

Något som också måste understrykas är att de förslag som tas upp i diskussionen på hur naturelement kan uppfylla kriterierna är egna förslag som inte är baserade på litteratur. För att se hur kriterierna återkommit i litteraturstudien, se figur 7.

	Vegetation	Lösa material	Varierande topografi	Utrustning	Kontext	Mötesplatser och rumslighet
(Woolley & Lowe 2013)	X	X	X	X		X
(Schneider & Jansson 2023)	X	X			X	X
(Jansson 2010)	X			X	X	X
(Morgenthaler et al. 2024)	X		X	X		X

Figur 6. Tabell över förekomsten av kriterier i litteraturstudiens källor. Tabell skapad av Emilia Rodriguez 2025-03-10.

4.3 Förslag på vidare forskning

Detta arbete utgör en grund för ett teoretiskt ramverk som kan tillämpas vid planeringen av naturlika lekmiljöer. För att fördjupa förståelsen behövs dock ytterligare studier. Ett exempel på kompletterande forskning som kan vara relevant är en analys över tillgänglighetsanpassning i en naturlig lekmiljö och i vilken utsträckning detta går att göra. Det kan också vara relevant att göra en fallstudie på en naturlig lekmiljö för att se huruvida teorin om lekvärdet och kvaliteterna faktiskt uppfylls i praktiken. Till sist kan det vara intressant att titta på hur säkerhetsaspekten kan behandlas i en naturlig lekmiljö samt hur den upplevda tryggheten ser ut och kan förbättras.

5. Referenslista

- Beckman, M., Simonsson, E. & Eriksson, E. (2022). Lekotoper: En vägledning för naturlika gröna leklandskap. Vinnova. [2025-02-12]
- Boverket (2022). *Regler för lekplatser och lekredskap*. Boverket.
<https://www.boverket.se/sv/byggande/sakerhet/barnsakerhet-och-personsakerhet/lekplatser-och-lekredskap/> [2025-03-06]
- Coe, D.P., Flynn, J.I., Wolff, D.L., Scott, S.N. & Durham, S. (2014). Children's Physical Activity Levels and Utilization of a Traditional versus Natural Playground. *Children, Youth and Environments*, 24 (3), 1–15.
<https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.24.3.0001>
- Folkhälsomyndigheten (2024). *Grönskans kvaliteter och barns hälsa*. (24020).
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/g/gronskans-kvaliteter-och-barns-halsa/> [2025-02-03]
- Gibson, J.J. (2014). *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition*. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315740218>
- Hedblom, M., Mårtensson, F., Sang, Å.O., Wiström, B. & Litsmark, A. (2024). Play biotopes put into practice—Creating synergies between children and nature. *People and Nature*, 6 (5), 2046–2059.
<https://doi.org/10.1002/pan3.10708>
- Jansson, M. (2010). Attractive Playgrounds: Some Factors Affecting User Interest and Visiting Patterns. *Landscape Research*, 35 (1), 63–81.
<https://doi.org/10.1080/01426390903414950>
- Jansson, M. & Andersson, C. (2018). Lekplatsers kvalitet – verktyg för värdering och utveckling. *Movium Fakta*, 2018 (3), 1–8.
<https://res.slu.se/id/publ/116875> [2025-02-03]
- Kvalnes, Ø. & Hansen Sandseter, E.B. (2023). *Risky Play: An Ethical Challenge*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-25552-6>
- Morgenthaler, T., Lynch, H., Loebach, J., Pentland, D. & Schulze, C. (2024). Using the Theory of Affordances to Understand Environment–Play Transactions: Environmental Taxonomy of Outdoor Play Space Features—A Scoping Review. *The American Journal of Occupational Therapy*, 78 (4), 7804185120. <https://doi.org/10.5014/ajot.2024.050606>
- Mårtensson, F., Litsmark, A., Wiström, B. & Hedblom, M. (2022). Lekotoper - Platser där både barn och natur trivs. *Movium Fakta*, 2022 (3), 1–6
- Refshauge, A.D., Stigsdotter, U.K., Lamm, B. & Thorleifsdottir, K. (2013). Evidence-Based Playground Design: Lessons Learned from Theory to Practice. *Landscape Research*, 40 (2), 226–246.
<https://doi.org/10.1080/01426397.2013.824073>
- Sallnäs Pysander, E.-L., Mårtensson, F., Waern, A., Litsmark, A., Hedblom, M., Raustorp, A., Ghilagaber, G. & Zhu, H. (2024). Nature and digitalization challenging the traditional playground. *Urban Forestry & Urban Greening*, 93, 128148. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2023.128148>
- Schneider, J. & Jansson, M. (2023). Lekplatsers kvalitet och kvantitet över tid - Ett projekt inom fortlöpande miljöanalys. *Landskapsarkitektur, trädgård, växtproduktionsvetenskap: rapportserie*, (2023:2).
<https://doi.org/10.54612/a.7n85nd798h>

- Smith, P.K. (2009). *Children and Play: Understanding Children's Worlds*. John Wiley & Sons, Incorporated. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=7104580> [2025-02-27]
- Spiegel, B., Gill, T.R., Harbottle, H. & Ball, D.J. (2014). Children's Play Space and Safety Management: Rethinking the Role of Play Equipment Standards. *Sage Open*, 4 (1), 2158244014522075. <https://doi.org/10.1177/2158244014522075>
- Wenger, I., Lynch, H., Prellwitz, M. & Schulze, C. (2024). Children's experiences of playground characteristics that contribute to play value and inclusion: Insights from a meta-ethnography. *Journal of Occupational Science*, 31 (3), 405–432. <https://doi.org/10.1080/14427591.2023.2248135>
- Woolley, H. & Lowe, A. (2013). Exploring the Relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces. *Landscape Research*, 38 (1), 53–74. <http://dx.doi.org/10.1080/01426397.2011.640432> [2025-01-30]

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

☒ JA, jag, Emilia Rodriguez har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ JA, jag, Emilia Rodriguez har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag ger inte min tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.